

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА ДОКТОРА ЮРИДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА
МІЧУРИНА ЄВГЕНА ОЛЕКСАНДРОВИЧА НА ДИСЕРТАЦІЮ
БОРТА ОЛЕКСАНДРА ПЕТРОВИЧА
НА ТЕМУ: «ІНСТИТУТ ДОГОВІРНОГО СТАТУТУ
У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ»,
ПОДАНУ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА
ЮРИДИЧНИХ НАУК ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 12.00.03 – ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І
ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається тим, що у сучасний час проблеми міжнародного приватного права висуваються на перший план, оскільки Україна є частиною світової спільноти, активно інтегрується до світового співтовариства. Багато українських юридичних осіб укладають зовнішньоекономічні угоди, експортують та імпортують товари. Тому ясність щодо правового режиму договірних відносин з участю іноземного елемента стає одним із пріоритетних завдань в процесі здійснення торгово-економічних зв'язків. Однаковість у підходах до визначення застосовного права сприяє стабільності міжнародного комерційного обороту, оскільки при наявності однакових колізійних норм збільшується ступінь передбачуваності вибору застосовуваного права, в тому числі і для сторін, що належать до різних правових систем.

Проблема договірному статусу у міжнародному приватному праві (далі – МПрП) підіймалася у докторській дисертації Діковської І.А. «Принципи правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань: теоретичні та практичні аспекти» (2014), кандидатських дисертаціях Задорожної С.М. «Автономія волі сторін у міжнародному приватному праві»(2006), Філіп'єва А.О. «Застосування іноземного права для регулювання приватноправових відносин: проблеми та перспективи»(2009). Вони розкривають деякі особливості проблем права, що

застосовується в договірних відносинах з іноземним елементом. Але багато проблем, що стосувалися саме договірного статуту залишалися невирішеними.

Дисертація, автореферат та опубліковані автором роботи свідчать про те, що ним підготовлене в цілому ґрунтовне дослідження значущої для приватноправової науки та практики законотворчості і правозастосування теми, що дозволило запропонувати висновки і пропозиції, які виносяться на захист.

Складність проблематики дослідження пов'язана із все більш тісною взаємодією норм національного та міжнародного права. Сприйняття національною правовою системою норм міжнародного приватного права і успішне їх застосування є одним з показників розвитку правової держави. Звідси проблема уточнення поняття, з'ясування специфіки та меж дії договірного статуту як важливого колізійного інституту міжнародного приватного права, що визначає правовий режим договірних відносин за участю іноземного елемента, а також розробка рекомендацій щодо усунення прогалин і суперечностей в чинному колізійному законодавстві України, адаптації його до законодавства Європейського Союзу та положень міжнародних договорів. Вона викликає великий науковий та практичний інтерес, є актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Ознайомлення з дисертацією та авторефератом дає підстави стверджувати, що робота містить критичний аналіз досягнень попередніх дослідників цієї та суміжних проблем. Науковий інструментарій рецензованої дисертації та її автореферату є достатнім, матеріал викладений чітко, доступно і на високому рівні. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається обсягом та надійністю використаних автором наукових джерел, стандартною методологією їх аналізу.

Детальний і аргументований розгляд окремих питань теми дисертаційного дослідження дозволив дисертанту висловити цілу низку висновків щодо

характеристик та сутності договірному статуту, більшість з яких є аргументованими та обґрунтованими, просувають уявлення про теорію МПрП.

Зміст розглянутих проблем та авторських пропозицій свідчать про новизну дисертаційного дослідження. В дисертації вперше зроблено ряд узагальнень та визначень, запропоновано додаткову аргументацію, нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого вдосконалення законодавчої бази у сфері колізійно-правового регулювання договірних зобов'язань в умовах міжнародного комерційного обороту.

Заслужують на увагу положення, які стали предметом дослідження в даній дисертації. Автор здійснює системний аналіз засад встановлення договірному статуту на сучасному етапі розвитку теорії та законодавства, критично оцінюючи їх. В межах такого дослідження виправданим видається прагнення дисертанта повному обґрунтувати основні теоретичні положення, уточнити зміст окремих понять та категорій, що мають значення для приватноправової доктрини України. Це свідчить про зосередження автора на принципових питаннях.

Схвально слід оцінити висновки автора щодо динаміки договірному статуту. Саме у цьому розділі отримані найбільш суттєві результати дослідження.

Вірним є зроблений в традиціях класичної школи авторський підхід щодо поняття та обсягу договірному статуту зовнішньоекономічної угоди. Дисертація містить певне коло аргументованих пропозицій і висновків відносно перспектив розвитку законодавства та доктрини з урахуванням авторської позиції.

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновок, що в дисертаційному дослідженні О.П. Борта сформульовано і обґрунтовано певну кількість нових для міжнародного приватного права висновків та положень, які в своїй сукупності свідчать про внесок у розвиток науки міжнародного приватного права.

Наукова новизна дисертації полягає у вдосконаленні наукових положень та виявленні особливостей правового регулювання договірному статуту у міжнародному приватному праві.

У дисертації сформульовані наступні нові науково-теоретичні висновки та практичні рекомендації, які виносяться на захист, більшість яких є обґрунтованими і такими, що заслуговують на підтримку. Такими, зокрема, є наступні.

У першому розділі автором визначені загальнотеоретичні засади визначення права, що застосовується до договірних відносин. Автор вірно визначає, що правова природа договірного статуту є багатоаспектною. Ним сформульовано низку таких аспектів (стор. 64), що просуває уявлення про правову природу договірного статуту.

Другий розділ присвячено визначенню колізійно-правових засад встановлення договірного статуту. Заслуговує підтримки підхід автора, що з теоретичної точки зору звернення до об'єктивно застосовного права означає продовження спроб пошуку так званого первинного статуту, який нібито має визначальне значення для колізійного регулювання договірних зобов'язань. Такий пошук первинного статуту у своїй основі неминуче має на увазі другорядний характер автономії волі, її підпорядкованість об'єктивному колізійному регулюванню. Вірно відзначена особливість, що це вступає у суперечність із сучасним розумінням місця автономії волі сторін у міжнародному приватному праві. По-суті автор доводить, що така автономія волі сторін є обмеженою, що вносить новий штрих у розуміння автономії волі у МПрП.

Безперечним здобутком автора у третьому розділі «Динаміка договірного статуту» є ретельне дослідження принципу цілісності договірного статуту такого розщеплення (*dépeçage*) та освітлення інших проблем динаміки договірного статуту. Зокрема, автором ретельно досліджені випадки розщеплення договірного статуту, віднайдено тенденції подальшого можливого розвитку цих правовідносин та їх правового регулювання, зроблені відповідні висновки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Всі ключові висновки дисертації й основна аргументація, використана для їх обґрунтування, знайшли відображення в 6 наукових статтях у збірниках, п'ять з яких опубліковані у

виданнях, які входять до переліку фахових видань України, одна – в іноземному періодичному фаховому виданні, та опублікованих тезах доповідей на науково-практичних конференціях, загальною кількістю – 15 наукових робіт. Як вбачається з автореферату, його зміст в цілому відповідає основним положенням дисертації і відображає його структуру і наукові результати дослідження.

Рекомендації щодо використання одержаних автором дисертації результатів. Виходячи з викладеного вище використання одержаних автором дисертації результатів може бути здійснено ним шляхом підготування аналітичних довідок з метою удосконалення чинного законодавства практики його застосування.

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи науково-теоретичну значущість дисертаційного дослідження О.П. Борта та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта в цілому для вдосконалення чинного законодавства, є підстави зазначити, що дисертаційна робота не позбавлена окремих положень, щонають спірний характер та можуть стати предметом наукової дискусії. До таких належать наступні:

По-перше, автор досить довільно іноді використовує поняття «договір», «угода», «правочин». Так, у п. 3 новизни (стор. 8 дисертації) йдеться про договір, потім застосовується «угода», хоч краще було б казати «правочин» в останньому випадку у контексті викладення. Іноді автором застосовується категорія «зобов'язальний договір» (стор 188) там де більш вірним було вказати «договір». Для більш чіткого розмежування цих понять авторові у подальшому слід буде більш уваги приділити дослідженню праць визнаних українських правників у сфері договірного права: О.В.Дзери, С.О.Погрібного, С.М.Бервено, Т.В.Боднар, праці яких у дисертації нажаль використані вкрай обмежено.

По-друге, автор в одних випадках використовує термінологію «статут зобов'язання, статут договору» (стор. 65 тощо), в інших – «статут договору» (стор. 8 тощо). Необхідно пояснити чому автор вбачає різницю у цих категоріях у МПрП? Адже поняття «зобов'язання» і «договір» у приватному праві не є

рівнозначними. Автор крім того використовує категорію «договірний статут» (стор. 8 тощо). Слід більш чітко пояснити авторську позицію щодо розмежування вказаних трьох категорій.

По-третє, незважаючи на те, що зараз легальна дефініція зовнішньоекономічного договору міститься у ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» крім того, на позначення договору у міжнародному приватному праві використовуються різні терміни: «зовнішньоекономічні угоди (договори)», «зовнішньоторговельні угоди (договори)», «міжнародні комерційні (підприємницькі) договори», «контракти». З приводу застосування відповідної термінології варто було б сформулювати окремий пункт новизни чи загальний висновок.

По-четверте, автор сконцентрував увагу на взаємодії норм міжнародного приватного права, відповідних норм різних держав. Утім слід було хоча б окреслити те, що на договірне регулювання впливають норми різних галузей законодавства: адміністративного, валютного, митного, податкового та іншого. Зокрема, правила отримання дозволів на ввіз і вивіз товарів, митні, законодавства про сертифікацію, охорону здоров'я людей, навколишнього середовища тощо. Це в глобалізаційному вимірі має важливе значення.

По-п'яте, існує певна двозначність у тому, як автор визначає статут зобов'язання, обґрунтовуючи тезу про його колізійно-правову природу. Так, з одного боку, він вказує, що статутом зобов'язання, «статутом договору», служить обраний сторонами правопорядок. При цьому, однак, дисертант пише, що встановлення сторонами статуту зобов'язання необов'язково здійснюється шляхом загального відсилання до правопорядку іноземної держави і доволі часто він (статут зобов'язання) визначається сторонами шляхом посилання на певний іноземний закон (стор. 65). Чи означає це, що статутом зобов'язання («статутом договору») може також служити певний іноземний закон, обраний сторонами, а не правопорядок іноземної держави в цілому? Бажано було б, щоб у процесі захисту дисертант надав відповідь на це питання.

По-шосте, було б вірним здійснити апробацію пропонованих пропозицій до законодавства через підготовку доповідної записки до відповідних комітетів Верховної Ради України, зокрема, положень, викладених на стор. 188 дисертації.

Утім викладені зауваження мають рекомендаційний характер та не принижують високої наукової значущості роботи. Дисертаційне дослідження О.П. Борта містить наукові результати, що в цілому забезпечують розв'язання конкретного наукового завдання - вдосконалення наукових положень та виявлення особливостей правового регулювання договірного статуту у міжнародному приватному праві. Викладені наукові положення розвивають теорію міжнародного приватного права та є основою для вдосконалення практики правозастосування.

Дисертація «Інститут договірного статуту у міжнародному приватному праві» виконана на належному науково-теоретичному рівні та відповідає усім вимогам МОН України, «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор - Борт Олександр Петрович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна

Є.О.Мічурін

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

